

Postrzeżenie kopalń węgla kamiennego przez samorządy lokalne

Perception of hard coal mining by local governments

*Dr inż. Katarzyna Midor**

*Dr hab. inż. Witold Biały,
prof. PŚ**

*Dr hab. inż. Krzysztof Wodarski,
prof. PŚ**

Treść: Przedsiębiorstwa górnicze oddziałują na społeczność lokalną, która zamieszkuje tereny, gdzie prowadzona jest eksploatacja węgla kamiennego, dlatego też występują silne relacje pomiędzy kopalniami a samorządami lokalnymi, często oparte na emocjach, a nie na argumentach. Mając to na uwadze, autorzy artykułu postawili sobie za cel zdiagnozowanie jak samorządy lokalne postrzegają przedsiębiorstwa wydobywcze działające na ich terenie i ewentualne zasygnalizowanie problemów występujących na linii samorząd-kopalnia. Narzędziem w przeprowadzonym badaniu była ankieta, która została wypełniona przez respondentów przy wykorzystaniu metody CAWI (wywiad realizowany za pośrednictwem Internetu). Z wyników przeprowadzonych badań wynika, że samorządy stosunkowo dobrze oceniają współpracę z kopalniami i stwierdzają jednoznacznie, że nie są z nimi skonfliktowane. Najgorzej natomiast została oceniona sfera działalności kopalń na rzecz społeczności lokalnych. Oryginalność przeprowadzonej analizy zaprezentowanej w artykule polega na wykorzystaniu do badań autorskiej ankiety, opracowanej na potrzeby działalności Grupy wspólnych inicjatyw społecznych GÓRNIC TWO OK, mającej na celu poprawę wizerunku kopalń wśród społeczności.

Abstract: Mining plants influence local communities inhabiting areas where hard coal is exploited; for this reason, there are strong relationships between coal mines and local governments, which are frequently based on emotions rather than arguments. Bearing this in mind, the authors of the article set themselves the goal to find out how local governments perceive mining plants operating on their territory and, possibly, to signal problems between the government and the mine. The tool used in the research was a survey, which was completed by respondents using the CAWI method (computer-assisted web interviews). The results of the conducted investigations indicate that local governments assess co-operation with mines relatively well and make it clear that they are not in conflict with each other. The worst evaluated area was the activity of mines on behalf of local communities. The original character of the conducted analysis that has been presented in the article lies in the use of the authors' own survey, developed for the needs of the Group of Joint Social Initiatives GÓRNIC TWO OK, aimed at improving the image of mines among communities.

Słowa kluczowe:

kopalnia, samorząd lokalny, oddziaływanie kopalni na społeczność lokalną

Keywords:

mine, local government, mine impact on the local community

1. Wprowadzenie

Działalność górnicza powoduje negatywne zmiany w środowisku, które najczęściej określane są szkodami górniczymi. Na skutki działalności górniczej narażone są zarówno litosfera, hydrosfera, jak również atmosfera i biosfera. Najczęściej mamy do czynienia z różnego rodzaju odkształceniami powierzchni ziemi, tzw. degradacją, której typ zależy przede wszystkim od warunków geologicznych zalegania złoża oraz

intensyfikacji i wielkości wydobycia, a także stosowanych technik eksploatacji. Głównymi skutkami działalności górniczej są deformacje ze skutkami wtórnymi (szkody górnicze i oddziaływanie górotworu na budowle, drogi, infrastrukturę, grunty rolne i leśne), zrzut wód zasolonych z odwodnienia zakładów górniczych, odpady górnicze, tereny wymagające rekultywacji i zagospodarowania, emisja metanu z kopalń, emisja zanieczyszczeń pyłowych i gazowych. Należy również podkreślić, że szkody górnicze silnie wpływają na psychikę osób zamieszkujących tereny zdegradowane i mogą wywoływać poczucie braku nadziei, osamotnienia i bezradności

* Politechnika Śląska, Wydział Organizacji i Zarządzania

wynikającej z miejsca zamieszkania (Czaplicka 2001, Griffin 2003, Midor, Michalski 2015).

Eksploatacja górnicza zatem wywiera niekorzystny wpływ na szereg elementów zagospodarowania powierzchni terenu. Szkody z nią związane mogą występować zarówno w trakcie ich prowadzenia, jak i wiele lat po jej zakończeniu. Uwarunkowania naturalne, technologiczne (udostępnienie złoża) i ekonomiczne powodują, że zagrożenia dla powierzchni i ludzi utrzymują się przez kilka, a nawet kilkadziesiąt lat. Obiekty zagospodarowania powierzchni często ulegają uszkodzeniom kilka razy. Tak więc, właściciele nieruchomości i użytkownicy powierzchni są poszkodowani „podwójnie”: oprócz szkód materialnych muszą znosić uciążliwości wynikające z niepewności jutra i powtarzalności szkód (Zasadzień, Midor 2015). Pomiedzy właścicielami nieruchomości i użytkownikami powierzchni a kopalniami istnieje konflikt interesu. Jego złagodzeniu, poprzez ochronę praw każdej ze stron i jednoczesnym nałożeniu na nie ograniczeń, służą odpowiednie przepisy. Należy jednak podkreślić, że w świetle zmieniającej się świadomości społecznej to, co kiedyś było tolerowane przez właścicieli nieruchomości, teraz jest odbierane jako nadmierna ingerencja. Taka tendencja jest widoczna nie tylko w Polsce, ale i w innych krajach Europy (Białecka, Biały 2014, Hąbek 2014, Midor, Kołodziej 2014).

2. Oddziaływanie przedsiębiorstw górniczych na społeczność lokalną

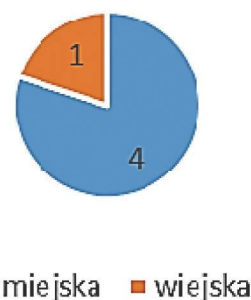
Przedsiębiorstwa górnice podczas prowadzonej eksploatacji oddziałują na społeczność lokalną, która zamieszkuje tereny, gdzie prowadzone jest wydobywanie. Wyrobiska górnice często znajdują się pod osiedlami mieszkaniowymi, dlatego spółki węglowe mają świadomość odpowiedzialności, która na nich spoczywa. Pomimo to relacje górnictwa i społeczności lokalnych oparte są bardzo często na emocjach, a nie argumentach. Mając to na uwadze ważne jest, aby znaleźć metody dobrego komunikowania się i przepływu informacji pomiędzy przedsiębiorstwem górnictwem a samorządem lokalnym, a tym samym z mieszkańcami danej gminy. Istotnym elementem w relacjach kopalnia - lokalna społeczność jest angażowanie wszystkich aktorów lokalnej sceny: władzę kopalni, władzy samorządowej, różnych służb publicznych, biznesu, organizacji obywatelskich i wreszcie samych mieszkańców.

Prowadzenie przedsiębiorstwa w harmonii ze społeczeństwem i przyrodą powinno być rozumiane jako minimalizowanie szkodliwego wpływu własnej działalności na otaczające przedsiębiorcę środowisko naturalne i społeczne oraz wykazywanie zainteresowania wszelkimi działaniami prospołecznymi i proekologicznymi, jak również przejawianie aktywności w sferze formułowania opinii publicznej na rzecz poparcia takich zachowań (Borowiecki 2011, Szewczyk, Midor 2007).

Mając powyższe na uwadze, ważne jest aby zidentyfikować, jak społeczność lokalna postrzega przedsiębiorstwa wydobywcze. Z tego powodu autorzy artykułu przeprowadzili badania pilotażowe wśród samorządów lokalnych w dziesięciu gminach województwa śląskiego w celu uzyskania informacji na temat wizerunku kopalń w polskim społeczeństwie z perspektywy samorządu lokalnego.

Narzędziem w przeprowadzonym badaniu była ankieta, która została wypełniona przez respondentów przy wykorzystaniu metody CAWI (wywiad realizowany za pośrednictwem Internetu). Ankieta składała się z 6 pytań zamkniętych. W pytaniach o charakterze zamkniętym uwzględniono odpowiedź „inne”, z możliwością podania przez respondentów alternatywy dla podanych odpowiedzi. Pytania zamknięte były zadawane w oparciu o skalę Likerta.

Badania ankietowe zostały przeprowadzone w 5 gminach leżących na terenie Konurbacji górnośląskiej. Cztery gminy miały charakter miejski, jedna wiejski (rys. 1).

Rys. 1. Charakter gmin biorących udział w badaniu
Fig. 1. Character of communes taking part in the research

2.1. Analiza przeprowadzonych badań

W pierwszym pytaniu poproszono respondentów, aby ustosunkowali się do oceny takich zagadnień jak: relacje samorządu lokalnego z kopalniami, przepływ informacji pomiędzy samorządem lokalnym a kopalnią, a także jak samorządy lokalne oceniają wizerunek kopalń działających na ich terenie. Uzyskane wyniki znajdują się na rys. 2.

Analiza rysunku 2, pozwala na wysunięcie wniosku, iż samorządy lokalne dobrze oceniają relacje z kopalniami – w jednym przypadku nawet bardzo dobrze. Nieco gorzej ma się sytuacja z przepływem informacji, ponieważ w jednym ze wskazań respondent ocenił na dostatecznym poziomie wymianę informacji z kopalniami. Natomiast wizerunek kopalń w ocenie samorządów lokalnych jest na poziomie średnim. Warto zauważyć, iż nie wystąpiły oceny negatywne w tym pytaniu.

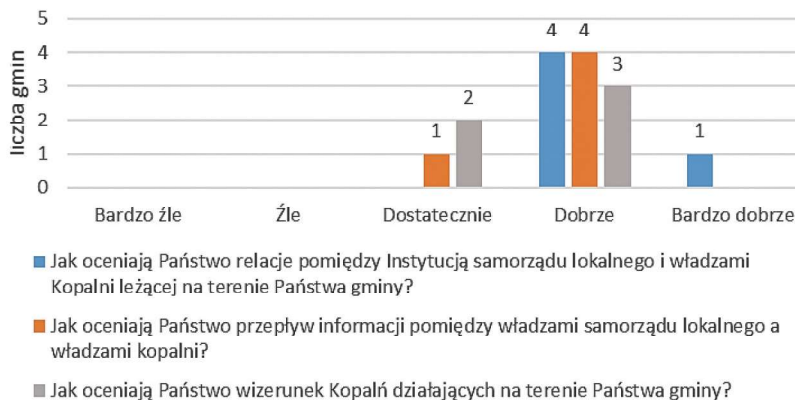
W pytaniu drugim poproszono respondentów, aby wskazali siłę problemów występującą w gminie w związku z obecnością na jej terenie kopalni. Uzyskane wyniki zostały zaprezentowane na rys. 3.

Z odpowiedzi na zadane pytanie wynika (rys. 3), że gminy nie są jednomyślne w swoich opiniach, co wskazuje na zróżnicowanie sytuacji w zależności od konkretnego samorządu lokalnego i konkretnej kopalni. Największy problem wydaje się dotyczyć górników zwolnionych z kopalń. Samorządy lokalne najwyraźniej mają poczucie, iż zostają same z tym problemem. Warto jednakże zauważyć, że stosunkowo często respondenci zaznaczyli, iż nigdy nie występują wymienione problemy.

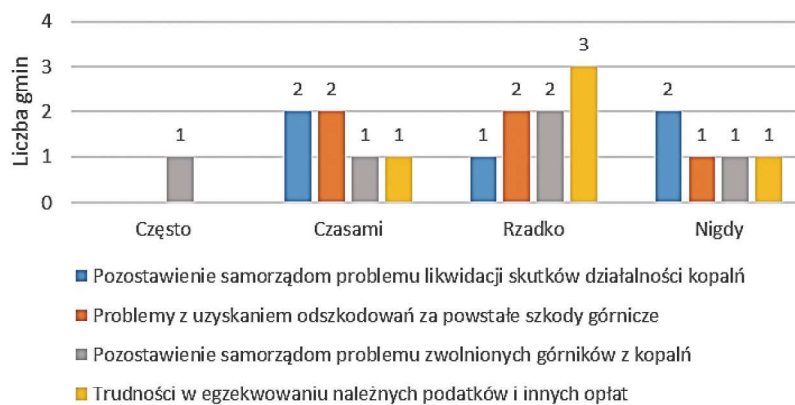
W pytaniu trzecim zapytano samorządy lokalne jakie mają korzyści płynące z kopalń (rys. 4).

Odpowiedzi respondentów znajdujące się na rys. 4 wskazują, iż najmniej korzyści płynących z kopalń do gmin jest w sferze działalności na rzecz społeczności lokalnej, największe w przemyśle regionu i zapewnieniu miejsc pracy. W pozostałych wariantach odpowiedzi respondentów są zróżnicowane, co może świadczyć o bardzo indywidualnych interakcjach pomiędzy samorządem lokalnym a kopalnią.

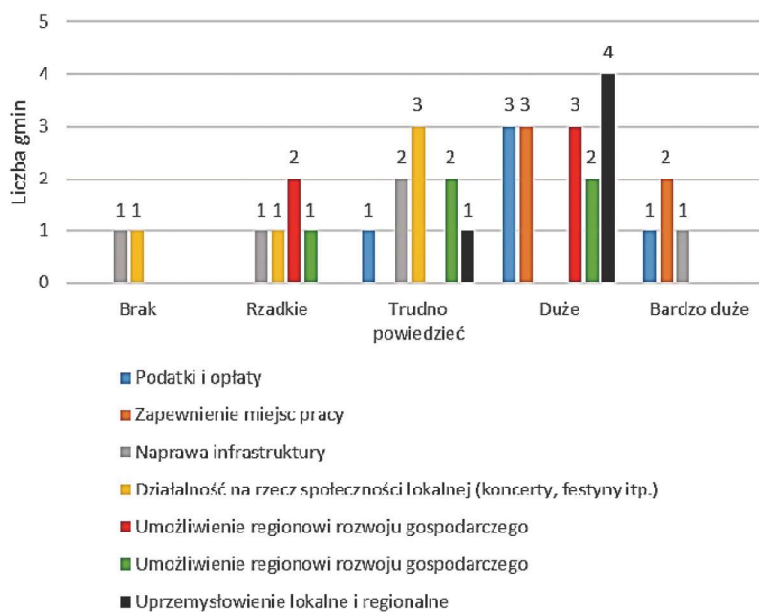
W pytaniu czwartym poproszono respondentów o ustosunkowanie się do pytań dotyczących współdziałania gmina-kopalnia, w zakresie minimalizacji skutków, zrozumienia dla interesów gminy oraz brania pod uwagę przez kopalnie opinii samorządów dotyczących eksploatacji (rys. 5).

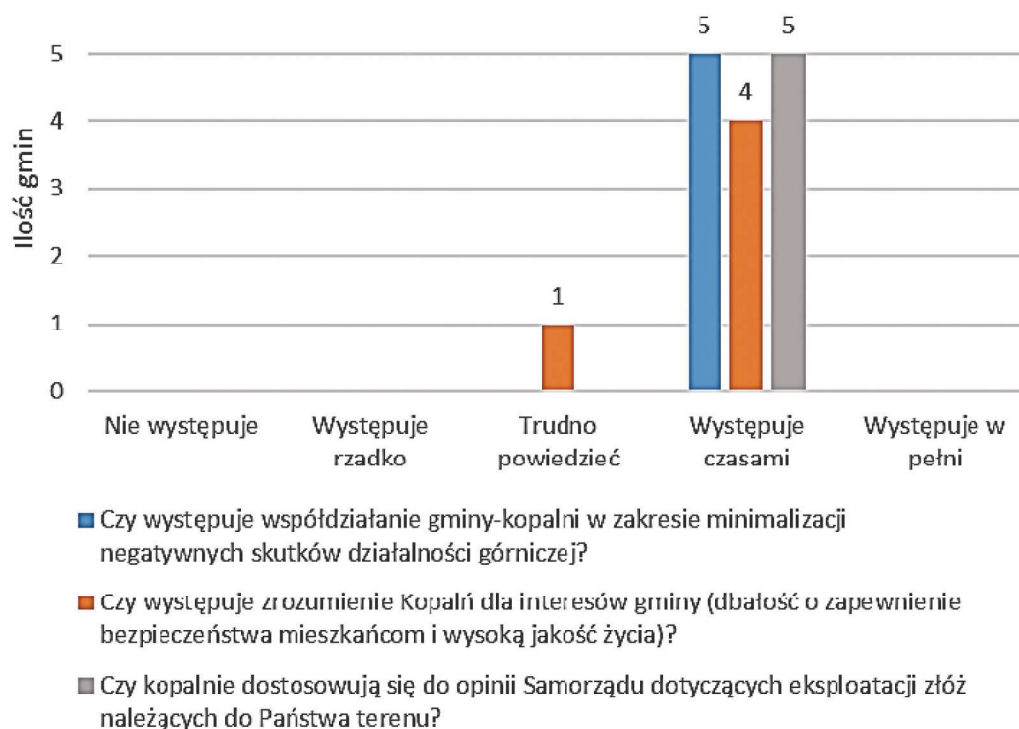
Rys. 2. Ocena samorządów lokalnych kopalń działających na ich terenie
Fig. 2. Evaluation of local governments and coal mines operating on their territory

Rys. 3. Problemy występujące w gminie w związku z obecnością kopalni
Fig. 3. Problems in communes resulting from the presence of coal mines

Rys. 4. Korzyści płynące do samorządów lokalnych z kopalń będących na ich terenie
Fig. 4. Benefits for local governments resulting from the presence of coal mines on their territories

Rys. 5. Ocena samorządów lokalnych występowania wybranych problemów we współpracy z kopalniami

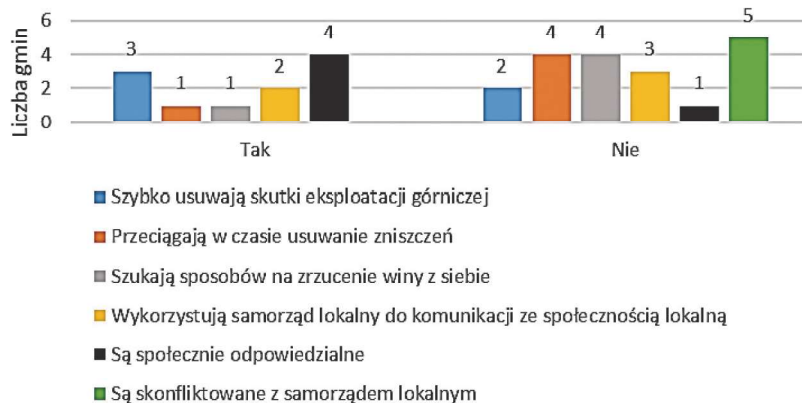
Fig. 5. Local governments' evaluation of selected problems involved in cooperation with coal mines

Z odpowiedzi uzyskanych w pytaniu 4 ankiety wynika jednoznacznie, że gminy czasami spotykają się z wymienionymi w pytaniu problemami. Może to oznaczać, że występują zakłócenia we współpracy pomiędzy kopalnią a samorządem w sprawach tak ważnych, jak dbanie o jak najlepszą jakość życia mieszkańców.

W pytaniu piątym (rys. 6) poproszono respondentów, aby wskazali czy na ich terenie występują takie zjawiska jak: szybkie usuwanie skutków działalności górniczej przez kopalnie, wykorzystywanie samorządów lokalnych do komunikacji ze społecznością lokalną, czy konflikt pomiędzy gminą a kopalnią.

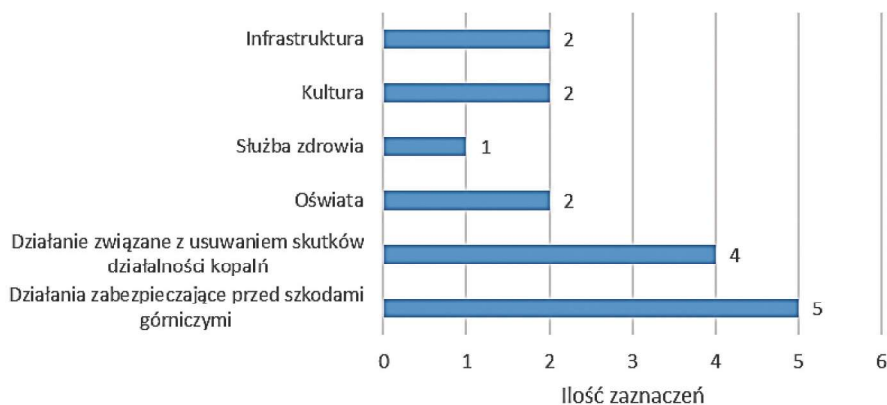
Odpowiedzi na pytanie 5 wskazują jednoznacznie na brak konfliktu kopalń z samorządami lokalnymi. Widać jednakże wyraźnie, że kopalnie nie wykorzystują kanału informacji ze społeczeństwem lokalnym za pośrednictwem samorządu lokalnego. Jest to niewątpliwie ze szkodą dla skuteczności przepływu informacji pomiędzy kopalnią a społeczeństwem. Można także zauważyć, iż w niewielkim stopniu (w jednym przypadku) występuje nie najlepsza relacja samorządu z kopalnią.

Pytanie szóste zawarte w ankiecie dotyczyło wydatkowania w gminie środków finansowych pochodzących z kopalń – rys 7.

Rys. 6. Występowanie na terenie gminy zjawisk związanych z funkcjonowaniem kopalni

Fig. 6. Phenomena related to the operation of coal mines on the commune's territory

Rys. 7. Wydatkowanie w gminie środków finansowych pochodzących z kopalń

Fig. 7. Spending of financial resources from coal mines by the commune

Analiza wyników na pytanie 6 wskazuje, że wszystkie gminy ze środków pochodzących z kopalń finansują działania związane ze szkodami górnictwem. Najmniej finansowane są działania związane ze służbą zdrowia. Wszystkie pozostałe opcje jak: finansowanie kultury, oświaty, czy infrastruktury są w pewnej części finansowane z tych środków.

3. Podsumowanie

Przedsiębiorstwa górnicze aby móc budować swój pozytywny wizerunek, muszą komunikować się ze społecznością lokalną, ponieważ ich działalność eksploatacyjna powoduje zmianę w życiu mieszkańców. Mając to na uwadze, ważna jest kwestia umiejętności prowadzenia konstruktywnych negocjacji i szukania, innych niż dotychczas stosowane, kanałów przepływu informacji do społeczeństwa. Brak tych umiejętności skutkować może pojawieniem się mentalnej bariery dla prowadzonych działań, przejawiającej się niechęcią do jakichkolwiek zmian. Istotnym elementem, który pojawia się w przeprowadzonych badaniach jest to, że górnictwo nie jest obojętne dla osób mieszkających na terenach eksploatacyjnych, a jego obraz ma raczej zabarwienie negatywne wśród społeczności. Niewątpliwie taki obraz należy zmienić, aby branża ta miała jeszcze szansę rozwoju przez najbliższe lata. W związku z tym, podejmowane są liczne inicjatywy, które mają właśnie zapobiegać negatywnemu wizerunkowi i uświadamiać, iż górnictwo to nie tylko hałdy, szkody górnictwem, hałas, odpady i ścieki. Przykładem może być Inicjatywa GÓRNICZTWO OK, do której należą także autorzy artykułu.

Przeprowadzona analiza pozwoliła na wysunięcie następujących wniosków:

1. Przeprowadzenie pilotażowej ankiety wśród samorządów lokalnych miało na celu określenie wizerunku kopalń przez samorządy lokalne i ewentualne zasygnalizowanie problemów występujących na linii samorząd-kopalnia.
2. Uzyskane wyniki wskazują, że samorządy stosunkowo dobrze oceniają współpracę z kopalniami i stwierdzają jednoznacznie, że nie są z nimi skonfliktowane.
3. Najgorzej została oceniona sfera działalności kopalń na rzecz społeczności lokalnych.
4. Analiza odpowiedzi uzyskanych przez respondentów wskazuje na zróżnicowanie sytuacji w zależności od konkretnego samorządu lokalnego i konkretnej kopalni. Zanotowano całą kafeletę odpowiedzi w wielu punktach ankiety.

5. Uzyskane wyniki nie są jednoznaczne i wymagają badań całościowych – na większej liczbie respondentów.

Artykuł powstał w wyniku pracy statutowej 13/030/BK_17/0027 realizowanej w Instytucie Inżynierii Produkcji na Wydziale Organizacji i Zarządzania Politechniki Śląskiej.

Literatura

- BIAŁECKA B., BIAŁY W. 2014 - Tereny pogórnictwa – szanse, zagrożenia. Analiza przypadku.: Wydawnictwo P.A. NOVA SA., Gliwice.
- BOROWIECKI R. 2011 - Przedsiębiorstwo w obliczu wyzwań współczesnej gospodarki. „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy” nr 20.
- CZAPLICKA K. 2001 - Stan środowiska naturalnego na terenach poddanych wpływom działalności górniczej w obszarze GZW. Człowiek i środowisko wobec procesu restrukturyzacji górnictwa węgla kamiennego. Biblioteka Szkoły Eksploatacji Podziemnej, Seria z Lampką Górnictwem, 6.
- GRIFFIN, E. 2003 - Podstawy komunikacji społecznej. GWP, Gdańsk.
- HĄBEK P. 2014 - Evaluation of sustainability reporting practices in Poland. Quality & Quantity, 48 (3). s. 1739-1752. doi 10.1007/s11135-013-9871-z
- MIDOR K., KOŁODZIEJ S. 2014 - Socialni a ekonomické aspekty vlivu tezby W: Tezba uhli a posthornická krajina v cesko-polskem pohranici – Wydobywanie węgla a krajobraz pogórnictwa na pograniczu polsko-czeskim. Milan Mikolas, Witold Biały a kolektiv. Vysoka Skola Banská-Technická Univerzita Ostrava, Politechnika Śląska. Gliwice. Ostrava: s. 163-186., Dwustronne wydanie czesko-polskie. Tekst w jęz. pol., s. 178-203.
- MIDOR K., MICHALSKI K. 2015 - Górnictwo węgla kamiennego. Inteligentne rozwiązania. Wydawnictwo P.A. NOVA. S.A., Gliwice.
- SZEWCZYK P., MIDOR K. 2007 - Zrównoważony rozwój w gminach województwa śląskiego. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej Gliwice.
- ZASADZIEN, M, MIDOR K. 2015 - Innovative application of quality management tools in a hard coal mine. W: 15th International Multidisciplinary Scientific GeoConference SGEM 2015. Science and technologies in geology, exploration and mining. Vol. 3, Exploration and mining, applied and environmental geophysics. Sofia: STEF92 Technology. s. 415-421. doi: 10.5593/sgem2015/B13/S3.054.

Artykuł wpłynął do redakcji – luty 2019

Artykuł akceptowano do druku – czerwiec 2019